

Hiiumaa Laidude Maastikukaitseala

**2001.a. mereekspeditsiooni
aruanne**

L I N N U D

Koostajad: Aivar Leito & Tiit Leito

Tartu – Salinõmme 2001

SISUKORD

Eesmärk ja ülesanded	3
Materjal ja metoodika	3
Tulemused ja arutelu	3
• Saarte haudelinnustik	3
• Sulgimis- ja rändekogumid	5
Joonised	8

Eesmärk ja ülesanded

Mereekspeditsioonide ülesandeks on teaduslikel ja kaitsekorralduslikel eesmärkidel uurida ja seirata Hiiumaa ümbruse meresaarte ning akvatooriumi elustikku, sealhulgas linnustikku. Varasematel ekspeditsioonidel (1992-2000) kogutud materjalid on olnud üheks põhiliseks teaduslikuks aluseks piirkonna mereliste kaitsealade planeerimisel ja eeltsoneerimisel. Koostatud on Selgrahu, Eerikulaiu ja Soela loodusparkide kaitseeeskirjd ja välispiiri kirjeldused (1997). Kaitsealade projektid on läbinud ka keskkonaeakspertiisi (1998). Kahjuks ei ole neid seni kehtestatud, põhjuseks eelkõige kalurite vastuseis (kartused) kalapüügi piirangute suhtes, kuigi tegelikult oleks kehtestatavate piirangute mõju kalapüügile minimaalne. Valdavalt ekspeditsioonide materjalide põhjal on koostatud ka Väinamere põhjaosa kaitsekorralduse lähtealused (1998) ning Hari kurgu Rahvusvahelise tähtsusega linnuala (TLA = IBA) kirjeldus ning piirid (Heath and Evans 2000, Kalamees 2000, Skov et al. 2000).

2000 aastal oli ekspeditsiooni ülesandeks esmakordselt uurida Vormsist põhja poole jäävaid madalaid ning jätkata Hari kurgu laidude ja mere elustiku, sealhulgas linnustiku uurimist ja seiret.

Materjal ja meetodika

Põhiekspeditsioon toimus 4.-7. juunini 2001.a. marsruudil Salinõmme – Öakse – Rukkirahu – Harilaid – Kadakalaid – Selgrahu – Vormsi N-madalad – Kadakalaid – Harilaid – Kakrarahu – Kakralaid – Uuemererahu – Hellamaa rahu – Harilaid – Eerikulaid – Salinõmme. Kogu marsruudi ulatuses loendati ja kaardistati kõik veelindude kogumid meres. Enamus saartel (Selgrahu, Kakrarahu, Kakralaid, Uuemererahu, , Harilaiul ja Eerikulaid) viidi läbi pesitsevate paaride absoluutloendus kogu saare ulatuses. Rukkirahul toimus täielik loendus kümnokk-luige ja räusa puhul, teiste liikide osas tehti arvukushinnang nähtud lindude ja leitud pesade järgi. Hellamaa rahul tehti ringmarsruut ümber saare (rannikuloendus) ning registreeriti ka nähtud-kuuldud linnud saare keskosas. Linnuloendusi teostasid Aivar ja Tiit Leito, Rukkirahul ja Eerikulaiul aitasid pesi loendada ka teised ekspeditsiooni liikmed.

Jätkuekspeditsioon toimus 9. ja 10. juulil 2001.a. marsruudil Salinõmme – Harilaid – Selgrahu – Salinõmme. Ilm (nähtavus) oli loenduspäevadel hea, kuid hahakogumite loendamist segas lainetus. Loendused teostas Tiit Leito.

Tulemused ja arutelu

Saarte haudelinnustik

Kokku registreeriti 9 uuritud saarel 45 haudelinnuliiki 3 seltsist, sealhulgas värvulisi 19 ning hanelisi ja kurvitsalisi 13 liiki (Tab. 1). Arvukamad liigid olid hõbekajakas (379+ p) hahk (246+) ja randtiir (117). Enamlevinud liigid olid merikajakas, kes esines 8 saarel ning merisk ja hõbekajakas, kes esinesid 7 saarel. Kümnokk-luik ja hahk pesitsesid 6 saarel. Värvulistest olid arvukamad suitsupääsuke (56 p), sookiur (32+), põldlõoke (19+) ja linavästriik (18+).

Kokku loendati 9 saarel (üldpindala ca 58 ha) 1372+ haudepaari, keskmise üldasustustihedusega 23,7 p/ha ning liigitihedusega 1,3 l/ha (Tabel 1). Liigirikkamad saared olid Harilaid (26 l.) Eerikulaid (21 l.), Hellamaa rahu (20 l.) ja Rukkirahu (19 l.). Liigitihedus oli suurim Kakrarahul (15 l./hA), järgnesid Eerikulaid (5,25) ja Selgrahu (3,3). Üldasustustihedus oli suurim Kakrarahul (195 p/ha), järgnesid Eerikulaid ja Selgrahu (71 p/ha) ning Kakralaid (40 p/ha) (Tabel 1).

Erinevate liikide osas võiks esile tuua järgmist:

- 1) Kormoran pesitses taas Kakralaiul, kus ta eelmisel aastal puudus. Koloonia on endiselt ebastabiilne.
- 2) Kühmnokk-luige leviku kasv on lakanud. Ainsana on endiselt heas seisundis Eerikulaiu koloonia, kus paaride arv suurenes 2001.a.43 paarini.
- 3) Hallhane seisund on jätkuvalt halb. Hari kurgu laidudelt ei leitud 2001.a. ühtegi paari hallhanesid. Kuigi liik ei ole Hari kurgu saartel kunagi arvukalt pesitsenud, tundub siiski et tema arvukus ja levik on viimastel aastatel ahenenud kogu regioonis.
- 4) Valgepõsk-lagle pesitses jätkuvalt ainult Eerikulaiul, Hellamaa rahul liik puudus. Ühte isendit nähti Harilaiul kus trema pesitsemine on tulevikus võimalik.
- 5) Haha üldarvukus oli mõnevõrra suurem kui 2000 aastal, kuid seda vaid tänu sellele, et Harilaiul rebast sel aastal ei olnud. Üldine langus on kestnud juba mitu aastat.
- 6) Suurkajakate arvukus on samuti vähenenud, kuid mitte nii oluliselt kui hahal.
- 7) Tõmmukajakat ei kohatud taas ühelgi saarel. Liik on jätkuvalt kadumise piiril.
- 8) Ainsana on kajakatest suhteliselt stabiilse leviku ja arvukusega olnud kalakajakas.

Rukkirahul registreeriti kokku 19 linnuliiki ja loendati 271 haudepaari. Liikide ja haudepaaride tegelik arv oli ilmselt märgatavalt suurem, sest kogu saart hõlmavat absoluutloendust ei teostatud. Võrreldes 1997. aastaga, mil saart viimati külastati, torkas silma partlaste peaaegu täielik puudumine. Räusakoloonia oli kahanenud ligikaudu kaks korda (110 p → 52 p) ning uue liigina pesitses kaks paari naaskelnokkasid.

Harilaiul pesitses 2001.a. 26 linnuliiki, haudepaare loendati kokku 418. Üldasustustihedus oli 28 p/ha ja liigitihedus 1,7 l/ha (Tabel 1). Arvukaimaks liigiks olid hahk (110 p), kuid enamus pesi oli kajakate poolt rüüstatud ning pesitsusedukus oli väga madal. Arvukamalt pesitsesid veel randtiir (57 p) ja suitsupääsuke (56 p). Nii liikide arvult kui ka üldarvukuselt oli Harilaid uuritud saartest esikohal.

Kakralaiul pesitsesid kormoran (13 asustatud pesa), kühnokk-luik (1), hahk (13), hõbekajakas (80) ja merikajakas (12) (Tabel 1). Kokku esines 5 linnuliiki, mis on seireperioodi keskmisest madalam. Paare loendati kokku 119, üldasustustihedus oli 40 p/ha ja liigitihedus 1,7 l/ha. Arvukus ja asustustihedus olid kogu seireperioodi madalaimad.

Kakrarahul pesitsesid merisk (1 p), hõbekajakas (30) ja merikajakas (8). Liike (3) oli keskmisel arvul. Paare loendati kokku 39, üldasustustihedus oli 195 p/ha ja liigitihedus 15 l/ha (Tabel 1). Nii arvukus kui ka asustustihedus olid seirerea ühed madalaimad.

Uusmererahul esines 17 linnuliiki. Paaride üldarvu ega asustustihedust ei saanud leida kuna teostati vaid ringmarsruut ümber saare. Kohatud liikidest olid arvukamad sookiur, põldlõoke, merisk ja punajalg-tilder Huvipakkuvamatest liikidest esinesid tiigi-roolind ja punaselg-õgija (Tabel 1)...

Hellamaa rahul registreeriti 20 linnuliiki ja loendati 80 haudepaari, kusjuures teostati vaid rannikuloendus. Arvukamad liigid olid punajalg-tilder (13 p), randtiir (13) ja kalakajakas (12). Huvipakkuvamatest liikidest esinesid rääkspart, ja kivirullija (Tabel 1). Rannakurvitsate esindatus ja arvukus oli väga kõrge. Võrreldes eelmise korraga (1998.a.) oli linnustik märgatavalt rikkalikum, kuid ikkagi mitte nii arvukas kui varasematel aegadel (1960-80-tel).

Pujurderahudel pesitsesid kümnokk-luik (1), merisk (1) ja merikajakas (2). Paare oli kokku 4, üldasustustihedus üle 3 p/ha ja liigitihedus 3 l./ha (Tabel 1). Nii liikide arv kui ka arvukus olid seireperioodi maksimumid.

Eerikulaiul pesitses 21 liiki linde, mis on seirerea üks kõrgemaid. Paare loendati kokku 282, mis on kogu seireperioodi madalaim. Asustustihedus oli 71 p/ha ning liigitihedus 5,25 l./ha (Tabel 1). Arvukamad liigid olid hahk (65 p), hõbekajakas (60), kümnokk-luik (43) ja merikajakas (25). Huvipakkuvamatest liikidest pesitsesid valgepõsk-lagle (1 p), soopart (1), tuttvart (1), naaskelnokk (1) ja kõrkja-roolind (3). Suurkajakate arvukus oli jätkuvalt langenud, ning esmakordsel oli oluliselt langenud ka haha arvukus. Ainsana oli endiselt kõrgeisus kümnokk-luik.

Selgrahul pesitsesid kümnokk-luik (1 p), merisk (2), hõbekajakas (75), hahk (16) ja merikajakas (12). Paare loendati kokku 106, üldasustustihedus oli 71 p/ha ja liigitihedus 3,3 l./ha (Tabel 1). Nii liikide arv kui ka üldarvukus olid vaatlusrea keskmisel tasemel.

Sulgimis- ja rändekogumid

Kümnokk-luikede ainus suuremad kogumid leiti juuliekspeditsioonil Selgrahu ümbrusest (300 is.) ning Kõverlaiu ja Ahelaiu vaheliselt alalt (230 is.) (Joon. 1). Kokku loendati 802 sulgivat (mittepesitsevat) luike, mis on mõnevõrra vähem kui 1999.a. (960 is.). Levikupilt oli sama, mis tavaliselt.

Hallhanesid loendati kokku 230 is. (Joon. 2). Suurim sulgimiskogum (120 is.) avastati Hellamaa rahul, suuremad kogumid olid veel Selgrahul (40 is.) ja Eerikulaiul (40 is.). Kuna Hõralaidu ega Vohilaidu ei külastatud, siis jäi osa hanesid ilmselt ka seekord avastamata. Sellele vaatamata on sulgivate hanede arvukus oluliselt langenud. Kui 1990-te keskpaiku loendati ca 600 hane, siis viimastel aastatel on loendatud arvukus küündinud vaid 200-400-ni. Senised ekspeditsioonid kinnitavad selgelt, et hallhanede põhiline sulgimispiirkond Hari kurgus asub Hellamaa rahu – Vohilaiu – Hõralaiu – Eerikulaiu regioonis.

Hahku loendati põhiekspeditsioonil kokku 15 900 is. 5 piirkonnas (Joon. 3). Isahahkade põhilised sulgimispiirkonnad asusid tavapäraselt Kakralaiu ja Kakrarahu ümbruses (9000 is.) ning Soolarahu piirkonnas (3500 is.). Üldarvukus oli keskmisel tasemel. Juulikuusel jätkuexpeditsioonil loendati kokku vaid 9 600 hahka (Joon. 4),

STU VUL		4								4
ACR SCI					1					1
ACR SCH	8				++			4		12+
SYL CUR		3				1				4
SYL NIS					+	1				1+
SYL COM		5			++					5+
LAN COL					1					1
COR ONE		3			1	1		1		6
COR RAX		1								1
CAR CAN					1	1				2
CAR ERY					++					+
EMB SCH	2				+					2+
Liike	19	26	5	3	17	20	2	21	5	45
Paare	271+	418	119	39	+++	80+	3	282	106	1372+
Paare/ha	34	28	40	195		6+	3	71	71	23,7+
Liike/ha	2,1	1,7	1,7	15	1,5	1,4	2	5,25	3,3	1,3

* enamus pesi rüüstatud

KIRJANDUS

Heath, M.F., Evans, M.I. (eds.) 2000. Important Bird Areas in Europe: Priority sites for conservation. 2 vol. Cambridge, U.K: BirdLife International (BirdLife Conservation Series No. 8).

Kalamees, A. (koost.) 2000. Tähtsad linnualad Eestis. Eesti Loodusfoto, Tartu, 114 lk.

Skov, H., Vaitkus, G., Flensted, K.N., Grishanov, G., Kalamees, A., Kondratyev, A., Leivo, M., Luigujõe, L., Mayr, C., Rasmussen, J.F., Raudonikis, L. Scheller, W., Sidlo, P.O., Stipeniece, A. Struwe-Juhl, B. & Welander, B. 2000. Inventory of coastal and marine Important Bird Areas in the Baltic Sea. BirdLife International, Cambridge.